

Mika Leppilampi

SABOTAASIA JA ILKIVALTAA
jatkosodan aikaisen nuorisorikollisuuden
ilmenemismuotoja ja niihin suhtautumista Tampereella

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Kandidaatintutkielma

10/2022

TIIVISTELMÄ

Mika Leppilampi: "Sabotaasia ja ilkivaltaa - jatkosodan aikaisen nuorisrikollisuuden ilmenemismuotoja ja niihin suhtautumista Tampereella"

Kandidaatintyö
Tampereen yliopisto
Historian tutkinto-ohjelma
10/2022

Tutkielmassani perehdyn siihen, kuinka Tampereella suhtauduttiin nuorison häiriökäyttäytymiseen ja rikollisuuteen jatkosodan aikana. Tutkin nuorisrikollisuuden kahta ääripäätä, yleistä jengiytymistä ja tottelemattomuutta, sekä poliittisesti motivoitunutta ja väkivaltaista vastarintaa valtiota vastaan. Tutkimuksen päälähteinä käytän aikalaisten mielipidekirjoituksia Aamulehdessä ja Kansan Lehdessä aikavälillä 25.06.1941- 19.09.1944. Lehtikirjoitusten lisäksi tutkimus nojaa aiempaan aiheesta kirjoitettuun tutkimuskirjallisuuteen. Taustoittavina lähteinä toimivat SVT:n rikostilastot. Hypoteesini mukaan nuorilta odotettiin poikkeuksellisen esimerkillistä toimintaa, mutta tosiasiasa nuoret kapinoivat ja tekivät rikoksia poikkeusoloissa, sillä sota oli vienyt heiltä turvalliset rutiinit.

Tutkin aikalaisten lehtikirjoituksia, uutisia sekä mielipidekirjoituksia, jotka käsittelevät nuorison häiriökäyttäytymistä. Lehtiteksteissä ilmenee nuorison villiintyminen ja jengiytyminen, sekä Tamperetta vaivannut turvattomuuden ilmapiiri. Suuri osa mielipidekirjoittajista oli sitä mieltä, että ongelmakäyttäytyvät nuoret saataisiin tottelemaan paremmin tehostamalla poliisivalvontaa ja lisäämällä lasten kuritusta kotona. Käsittelen myös nuorisrikollisliigaa, joka onnistui suorittamaan useita ryöstöjä ja terrorismia. Tämä sabotaasijoukkue oli poikkeuksellinen nuorisrikollisuuden muoto koko Suomessa, ei vain Tampereella. Johtopäätöksissäni esitän, että nuorisrikollisuus lisääntyi Tampereella sodan aikana kaiken muun rikollisuuden lisäksi, sillä poikkeusolot ja säännöstelytalous lisäävät epävarmuutta ja rikoksia. Nuoriin suhtauduttiin jatkosodan aikana hyvinkin negatiivisesti, jopa vihamielisesti.

Avainsanat: Nuorisrikollisuus, huliganismi, ilkivalta, sabotaasi, lehtikirjoitus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkistettu Turnitin OriginalityChek -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	3
1.1 LÄHTEET JA METODIT.....	6
2. NUORET SODAN JALOISSA	7
2.1 SOTA-AJAN POIKKEUSLAJIT JA YLEISKATSOMUS RIKOLLISUUTEEN	9
2.3 NUORISON YLEISIMMÄT RIKOKSET JATKOSODAN AIKANA	11
3. KOMMUNISTISEN SABOTAASHIJOUKKUEEN TAPAUS	14
4. JOHTOPÄÄTÖKSET	18
5. LÄHDE JA KIRJALLISUUSLUETTELO.....	20

1. JOHDANTO

Tämä kandidaatintutkielma käsittelee jatkosodan aikaista nuorisorikollisuutta Tampereella 25.06.1941- 19.09.1944. Keskityn etenkin sodanaikaiseen tottelemattomuuteen, ja siitä kumpuaviin rikollisuustyyppeihin, etenkin nuorisohuliganismiin ja ilkivaltaan, sekä sabotaasiin. Tutkin lähilukemisen ja diskurssianalyysin avulla, etenkin sitä, *miten* nuorison ja nuorisorikollisuuteen suhtauduttiin jatkosodan aikana, sekä mitä rikoksia nuoret tekivät sotavuosien aikana ja miksi.

Rauhanomaisessa kaupunkiympäristössä onkin mielenkiintoista nähdä konkreettisesti se, miten suhtautuminen nuorison muuttui. Poikkeuksellinen aika kosketti koko kaupungin väestöä, elintarvikepulan ja sotailain asettaessa uusia rajoituksia elämälle. Suuri osa väestöstä oli komennettu rintamalle ja kaupungin väestönrakenne muuttui huomattavasti. Tavallista arkea ei enää ollut, ei samassa merkityksessä kuin ennen sotaa.

Millaisia odotuksia tämä asetti nuorille? Tavallisuudesta poikkeavan tilanteen vuoksi ei voida olettaa, että he olisivat voineet jatkaa elämäänsä kuten ennen sotaa. Hypoteesini kuitenkin on, että juuri nuorilta odotettiin esimerkillistä ja mahdollisimman ”normaalialla” käytöstä sodan aikana.

Nuoriso sopeutui kuitenkin omalla tavallaan sotaan, eikä nuorison käytös vastannut muun kansan heille asettamia odotuksia. Uskon että nuorten jengiytyminen, ilkevillä tekoilla ja laittomat kokoontumiset olivat heille tapa selviytyä keskellä sota-ajan muuttunutta arkea. Isien ollessa rintamalla ja äitien ollessa töissä nuoret etsivät perhe-elämän puutteessa sosiaalisia kytköksiä ja lohtua entistäkin enemmän toisistaan.

Nuorison jengiytyminen, jatkuva julkisilla paikoilla notkuminen sekä ilkevillä tekeminen vaikutti negatiivisesti muiden kaupunkilaisten suhtautumiseen nuorisoa kohtaan. Nuoret todennäköisesti kuitenkin nähtiin, ehkä pelkästään alitajuisesti, Suomen tulevaisuutena. Tulevien sotilaiden ja isien sekä äitien sijaan, tamperelaiset näkivätkin arjessaan omin silmin rosvojoukon, joka ei piitannut yhteiskunnan säännöistä eikä yhteisestä hyvästä. Nuorisoon oli vaikea suhtautua toiveikkaasti, sillä he vaikuttivat käyttäytymiseltään ja yleiseltä olemukseltaan moraalittomalta ihmisjoukolta. Nuorisoon langetettiin paljon odotuksia myös kriisin aikaan, ja kun nuoret eivät kyenneet tai halunneet vastata niihin, purkautui vanhemman väestön turhautuminen lehtien mielipidepalstoilla.

On tärkeä kuitenkin huomata, että sodanaikana rikollisuus kasvoi räjähdysmäisesti. Tämä ei koskenut pelkästään nuorisorikollisuutta, vaan koko maata riepotteli pitkään kestänyt rikollisuuden aalto. Varastelu, ilkeä ja väkivaltarikokset lisääntyivät iästä ja sukupuolestakin riippumatta. ”Uhrattu nuoruus” teoksessa Sari Näre kuvaa, kuinka aineellinen puute, sekä varkauksien helpottavat piirteet, kuten pommituksissa hajonneet talot, nostivat omaisuusrikosten määrää. Nären mukaan nuorisorikollisuuden kasvua taas selittää vanhempien sota-aikainen masentuminen, joka heikensi lasten valvontaa, isien poissaolo lasten luota ja kotielämää häiritsevä väestön liikkuminen. Perheitä rikkoutui ja avioliiton ulkopuolella syntyi yhä useammin lapsia. Myös niin sanottujen hyvät lapset alkoivat syyllistyä rikoksiin, sillä elämän epävarmuus ja muutosten äkkinäisyys näkyivät sodan aikana kyynistyneelle nuorisolle hetkessä elämisen elämänsenteena.¹

Kari Koskelan artikkelissa ”nuorisohuliganismi ja väkivalta 1900-luvun Helsingissä” huliganismilla tarkoitetaan julkisilla paikoilla tapahtunutta 12–25-vuotiaiden nuorten häiriköintiä, väkivaltaa tai väkivallalla uhkailua, sekä tämän alakulttuurin ryhmäkäyttäytymistä. Käytän tässä tekstissä huliganismille samaa merkitystä. Alkoholin terästävästä väkivallasta oli muotoutunut huligaanijoukoissa arkielämää, mutta aidoksi uhaksi nuoriso muotoutui 1910-luvulla pelkästään kasvattajien päiden sisällä sekä lehdistössä. Alkoholin käyttö huligaanijoukossa selittyy myös sillä,

¹ Näre, 2008, 37.

kuinka suuri merkitys ystävyyssuhteilla oli nuorten toiminnassa, väkivaltaisilla teoilla haettiin yhteenkuuluvuuden tunnetta.²

1900-luvun alkupuolen nuorten sosiaalinen miljöo poikkesi vanhempiensa kokemuspieristä, kaupungeissa erilaiset sosiaaliset ryhmät olivat väistämättä maaseutua kiinteämmässä kontaktissa. Lisäksi kaupungeissa työ- ja vapaa-aika olivat täysin irtaantuneita toisistaan, mikä mahdollisti nuorison oleskelun. Helsingissä huliganismista syytetyt olivat tyyppillisesti ensimmäisen polven kaupunkilaisia, alle 25-vuotiaita sekatyöläisiä. Huliganismin riskiä lisäsi nuorten vanhempien sekatyöläisyys ja etenkin työttömyys, sekä vain toisen vanhemman läsnä- tai elossa olo. Sekatyöläisyys tai itsehuoltajuus eivät itsessään tarkoittaneet, että vanhemman lapsista tulisi huligaani, mutta heikko ammatillinen pääoma sekä taloudellinen tilanne lisäsivät huliganismin todennäköisyyttä.³ Koskelan artikkeli ei käsittele Tampereä, mutta 1900-luvun kaupunkielämä ei ollut niin erilaista Helsingin ja Tampereen välillä, etteikö huliganismilla olisi ollut huomattavan paljon yhteisiä piirteitä.

Nuorisoriollisuutta on tutkittu yhteiskunnallisena ongelmana jo pitkään. Juhani Iivarin teos ”Osattomuudesta rangaistavaksi” on 1996 vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisema tutkimus, joka käsittelee nuorisoriollisuuden pääsyitä ja tarjoaa peruslinjauksia ongelman ratkaisemiseksi. Käytän nimenomaan tämän julkaisun määrittystä nuorisoriollisuuden syistä tässä tutkielmassa, sillä vaikka julkaisu ei käsittele sota-aikaa, käsittelee se kattavasti nuorisoriollisuutta haastatteluiden ja laadullisen tutkimuksen kautta.

Iivarin mukaan nuorten rikollisuus liittyy ensisijaisesti nuorten sosiaalisyhteiskunnalliseen asemaansa. Tutkimuksessa haastatelluille nuorille rikoksenteijöille oli ominaista rikkinäinen kotitausta, sijoitusten kumuloituminen, vertaisryhmäsiteiden irrallisuus ja negatiivisuus sekä huomattavat kiinnittymisvaikeudet yhteiskuntaan. Tämä näkyi esimerkiksi työn tai asunnon saamisen vaikeutena. Nuoret ajautuivat rikoksiin hengailevassa elämäntilanteessa ilman seuraamusten pelkoa, sillä elämä sidottiin vain kuluvaan hetkeen eikä tulevaisuuteen. Tulevaisuuteen sijoittuvia seuraamuksia ei siis ajateltu. Iivarin mukaan rikoskierteeseen ajautuneilla rikos näytti olevan enemmän osa elämäntyylä, kuin tietoiseen valintaan liittyvä asia. Silloin, kun rikokselle etsittiin motiivina, rahan tarve korostui, piirre, joka liittyy heikkoon sosiaaliseen asemaan.⁴

² Koskela, 2004, 104.

³ Koskela, 2004, 94.

⁴ Juhani Iivari, 1996, 140.

Iivarin mukaan nuorten rikoksenteekijöiden kontaktit sekä sosiaalisiin organisaatioihin, että sosiaalisiin perusrakenteisiin, (perheeseen, kouluun, sosiaalihuoltoon, ja yhteisöön) olivat varsin ohuet ja kielteisesti värittyneet. He olivat pudonneet yhteiskunnan perusrakenteiden ulkopuolelle, ja heidän elämäänsä leimasi lyhytjännitteisyys ja näköalattomuus. Tällöin myöhemmän rangaistuksen mahdollisuutta ei nähdä, eikä siten rangaistuksen pelko toimi tekoa hillitsevä tekijänä. Vankilan pelko hillitsi Iivarin teoksessa ainoastaan niitä, joiden elämäntilanne oli rauhoittunut ja joilla oli aikaa pohtia tulevaisuuttaan. Iivari huomauttaa, mitä repressiivisemmin nuoreen reagoidaan, sitä syvemmälle rikoskierteeseen tämä uppoaa. Rankaiseva järjestelmä pikemminkin ylläpitää ja tuottaa rikollisuutta, kuin estää sitä.⁵

Iivarin tutkimat nuorisoriikollisten arvot eivät poikenneet valtaväestön arvoista. He olivat moraalisesti tietoisia tekojensa moitittavuudesta eivätkä siis olleet arvonihilistejä tai muutoinkaan ”kieroon kasvaneita”. He jakoivat samat arvot muiden kansalaisten kanssa, mutta heiltä useimmiten puuttui edellytykset normaaliin elämään. Tästä syystä Iivarin loppupäätelmä nuorisoriikollisuuden rangaistavuudesta oli normaalipalveluiden, kuten koulutus- ja työpaikkojen tarjoaminen sekä kuntouttavien ohjelmien aikaansaaminen rikosoikeusjärjestelmän ulkopuolelle, ja rangaistusajattelun luopumisesta.⁶ Rauhanomainen yhteiskunta kitkee jo itsessään nuorisoriikollisuutta, Koska nuorisoriikollisuuden kitkeminen vaatii nykyäänkin rauhallista, ja vakaata yhteiskuntaa, ei liene ihme, että näissä puitteissa nuorisoriikollisuus lisääntyi Tampereella koko kansakunnan moraaliala syövä sodan aikana.

1.1 LÄHTEET JA METODIT

Perehdyn Tampereen pääasiallisesti lehtijulkaisuihin 25.06.1941- 19.09.1944. Tutkimusvaiheen vuoksi en pyri syvällisesti perehtymään nuorisoriikollisuuden laatuun tai perimmäisiin valtakunnallisiin syihin sota-aikana, kuten esimerkiksi Irina Kyllönen teki vuonna 2011 gradussaan ”POIS PULA, POIS PUUTE, Nuorten rikokset Tampereella jatkosodan aikana toimeentulon näkökulmasta.” Sen sijaan keskityn Tampereella vuosina 1941–1944 tapahtuneen nuorisoriikollisuuden laatuun ja siihen, miten nuorisoriikollisuudesta ja nuorisosta ylipäättään uutisoitiin. Pääasiallisesti etsin aikalaisten kirjoitusta ja suhtautumista nuorisoon digitaalisista aineistoista. Pyrin yksityiskohtaiseen aineiston lukemiseen ja etsin teksteistä temaattisia

⁵ Juhani Iivari, 1996, 140–142.

⁶ Juhani Iivari, 1996, 140–144.

yhtäläisyyksiä lähiluvun avulla. Päätin keskittää tutkimusaiheeni pääosin Aamulehden ja Kansan Lehden, sekä tarpeen mukaan Helsingin Sanomien julkaisuihin. Tarkastelen myös Suomen rikostilastoja jatkosodan ajalta ja pyrin alleviivaamaan ne rikokset, mitä nuoret Tampereella tekivät eniten.

Hakusanalla ”ilkivalta” löytyy 50 uutisjuttua Tampereen alueelta vuosista 1941–1944 aikana. Näistä osa on nuorison aiheuttamaa rikollisuutta, josta lehti tai lehden lukijat ilmoittavat lukijapalstalla. Ilkivallalla ei kuitenkaan aina tarkoitettu juuri nuorison tekemiä rikkeitä, vaan sanaa saatettiin käyttää kuvailemaan montaa ulkomaillakin tapahtuneita uutisia. Kuitenkin juuri nuorison levottomuutta ja huonoa käytöstä kuvailevat lehtijulkaisut käyttävät lähes poikkeuksetta sanaa ilkivalta, tai vaihtoehtoisesti huliganismi.

Kirkollisen kasvatuksen määrä korostuu ajan nuorisosta uutisoinnissa. ”Nuoriso” hakusanalla vuosien 1941–1944 välillä Tampereen alueelta tulee 3107 tulosta, joista suurin osa on Kristillisen työläisnuorison liiton julkaisuja, Aamulehden, Kansan lehden ja Tampereen evankelisluterilaisen seurakunnan julkaisujen lisäksi.

Muodostan lopullisen tulkintani nuorison ilkivallan ja sabotaasin luonteesta tutkimuskirjallisuuden ja lähiluvun avulla, tarkastellen yksittäisiä termejä diskurssianalyysin avulla.

2. NUORET SODAN JALOISSA

”Semmonen asia ku murrosikä, sellasta yleellisyttä ei ole ollutkaan, pitänyt vaan selvitä - - ettei oo silmissä ja pois. Ei siinä voi kiukutella mitään, ei siinä voi kapinoida mitään, ku sä vaan koitat olla olemassa”⁷

Näin kommentoi Sari Nären haastateltava ollut aikalainen Nären artikkelissa ”päin ryssää!” – lapset ja nuoret sukupolviväkivallan uhreina. Lainaus antaa yksilönkuvan lisäksi valitettavan selvän kuvauksen sodan aikaisesta ilmapiiristä.

Ennen kuin alan erittelemään nuorison tekemiä rikoksia ja mahdollisia syitä niiden tekoon, sekä ylipäättään kuvaamaan vanhempien sukupolvien suhtautumista nuorisoon, pyrin esittämään,

⁷ Näre & Kirves 2008, 95.

millaista oli olla nuori sota-aikana. Minkälaiseen yhteiskuntaan he olivat syntyneet ja mikä oli heidän roolinsa siinä?

Näre kutsuu sodanaikana kasvanutta sukupolvea kannattelijasukupolveksi, jonka vastuuksi lankesi vanhempien auttaminen sekä vapaaehtoistoiminta muun muassa ilmatorjunnassa sekä muissa kotirintaman toiminnassa, uudelleenrakentamisurakoiden lisäksi. Tutkimuksessaan Näre kuvailee, kuinka sota-ajan nuoret joutuivat ottamaan hyvin varhain vastuuta sekä itsestään että lähipiirinsä hyvinvoinnista. He eivät halunneet luoda vanhemmilleen lisää paineita tuomalla esille heidän tarpeitaan, vaan sivuuttivat ne. Tämä asetelma on samankaltainen kuin nykyisissä alkoholisti- ja työnarkomaaniperheissä, joissa nuoret joutuvat ottamaan enemmän vastuuta arjestaan ja kannattelemaan vanhempiaan.⁸

Jatkosodan aikainen suhtautuminen nuoriin selittyy niillä odotuksilla, mitä Suomen kansalla heille oli heti talvisodan jälkeen. Täysi-ikäinen oli vuonna 1939–1944 aikana 21-vuotias, mutta äänioikeutettu henkilö oli vasta 24-vuotiaana. 21-vuotiaat joutuivat jatkosodan aikana rintamalle.

Talvisodan jälkeen ja jatkosodan aikana nuorisosta julkaistiin valtava määrä artikkeleita, kolumneja, mielipidekirjoituksia ja kokonaisia lehtiä. Kansalliskirjaston digitaalisista aineistoista löytyy noin 5700 osumaa hakusanalla nuoriso vuosien 1943–1944 välillä. Tämä viestii siitä, kuinka huolestuneita 40-luvun nuorisosta oikein oltiin, heidät koettiin olevan jatkuvan moraalirappion partaalla.

Yksi ajan yleistä henkeä hyvin kuvaava kirjoitus on Aamulehden 26.04.1942 numerossa esitetty mielipidekirjoitus ”Lasten vapaahetket”, jossa nimimerkki K.V. kiteyttää varsin ytimekkäästi talvisodan jälkeisen Suomen suhtautumisen nuoriin.

K.V:n mukaan Suomen nuoriso on ollut terveesti ajatteleva sekä raittiita elämäntapoja kunnioittava ja noudattava. Tämän maineen vuoksi onkin ikävämpää, että nykyisen ajan ontous tekee nuorisosta, ”Pohjolan vartijoista” veltoa ja moraalitonta. Näin ei saa käydä. Nuorisolle kaavaillaan toimintaa, josta ”se voi innostua ja karkoittaa vaarallinen tyhjyyden tunne.”⁹

Elämänlaatua parantava ja moraalinen toiminta oli tietenkin työ, jolle oli talvisodanjälkeisessä Suomessa ankara tarve. Kirjoittaja K.V. rinnastaa työnteon tarpeellisuuden ja kunnian asepalveluksen tasolle ja kuvailee, kuinka nuorison saa helposti innostumaan työhön, jota

⁸ Näre & Kirves 2008, 94–95.

⁹ Aamulehti 26.04.1942.

suorittaessaan he tuntevat kuuluvansa isänmaan suureen, tunnustettuun talkoorintamaan. Suomen täysi-ikäisten vastuulle jää nuorison innostaminen ja opetus töiden saloihin, aikuisilla on mahdollisuuksia täyttää kasvavan nuorison tyhjät hetket ja täyttää ne velttouden ja moraalittomuuden vaarat, jotka nuorisoa uhkaavat, jos heidän annetaan omin päin viettää vapaahetkiään. K.V. lopettaa tekstinsä: ”Järjestettyyn työtoimintaan sisältyy korkea isänmaan palvelemisen ihanne, siihen sisältyy monia hauskoja ja mielenkiintoisia vivahteita, iloa ja vastuuta, siis kaikkea, mitä nuori mieli kaipaa ja mikä pitää poikiamme ja tyttöjämmme terveen ja raittiin elämän tiellä, joka on nuorisomme kuljettavaksi ainoa mahdollinen tie.”¹⁰

Jatkosodan alettua nuorison osallistuminen yhteisiin talkoisiin todennäköisesti väheni huomattavasti. Aikuisten koordinoimaa talkootoimintaa oli vaikeampi organisoida, kun sota vaikutti kaikkien arkeen, eikä nuorison vahtimiselle jäänyt muilta velvollisuuksilta aikaa.

Sodanaikainen ihanteellinen nuori oli siis ahkera, töitä tekevä, raitis ja vanhempiaan sekä vanhempia kunnioittava. Sodan syttyminen merkitsi sitä, etteivät nuoret kyenneet täyttämään tätä propagandan luomaa ihannekuvaa, vaikka olisivat halunneetkin. Velttous, jengiytyminen ja moraaliton notkuminen näyttäytyi nuorison silmin ikätovereihin tukeutumisenä ja sosiaalisena pakokeinona. Oliko nuoriin kohdistettu kritiikki ja moralisointi aiheellista? Olisiko ideaali ahkerasta ja työtätekevästä nuorisosta voinut mitenkään edes toteutua pitkään kestäneen jatkosodan aikana?

2.1 SOTA-AJAN POIKKEUSLAJIT JA YLEISKATSOMUS RIKOLLISUUTEEN

Tärkeä huomio kaikesta sota-ajan nuorisorikollisuudesta on, että se tapahtui poikkeuslakien ollessa voimassa. Vaikka epävakaat yhteiskunnalliset olot kannustavatkin enemmän rikosten tekemiseen, tämä ei tarkoita, että sodan aikana tapahtunut rikollisuus olisi ollut samanlaista, kuin ennen sotaa. Jatkosodan aikaiset poikkeuslait määrittivät merkittävästi sodanaikaisen nuorisorikollisuuden laatua. Asiat, jotka eivät olleet ennen sotaa laittomia, vaan tavallista nuorison toimintaa, olivat nyt laittomia. Esimerkiksi nuorison tavanomainen kerääntyminen ja sosialisoituminen vaikeutui huomattavasti 21.12.1942, kun sisäasiainministeriö asetti päätöksen julkisten huvien toimeenpanoa rajoittavista yleisistä määräyksistä. Päätöksessä kiellettiin kaikkien tapahtumien järjestäminen,

¹⁰ Aamulehti 26.04.1942.

missä tanssiminen oli sallittu.¹¹ Sota-aikana elintarvikkeiden ja vaatteiden tiukka säännöstely avasi myös uusia mahdollisuuksia mustan pörssin kaupalle, tavanomaista elämää ei siis eletty.

Tanssikieltoa, kokoontumiskieltoa ja ulkonaliikkumiskiellon lisäksi alkoholin väärinkäyttö oli hyvin yleinen rikos sota-ajan Tampereella, nuorisonkin seurueissa. 23.02.1944 Kansan Lehden no 44 on uutinen, joka käsittelee alkoholin väärinkäyttöä sekä rikostilastojen vuosikatsausta vuodelta 1943–1944. Otsikolla ”Väkijuomarikokset Tampereella lisääntyivät viime vuonna”, käy ilmi, että poliisilaitos oli käsitellyt vuonna 1943 yhteensä 1023 ilmoitusta rikoksista ja rikkomuksista rikoslakia vastaan, samana vuonna pidätettyjä oli ollut yhteensä 4479. vuonna 1942 ilmoitusten määrä oli ollut 1312 ja pidätettyjä oli ollut 5107. Rikollisuus oli siis kokonaismääräisesti vähenevään päin tänä ajankohtana. 1943 pidätetyistä 4270 oli miehiä ja naisia 209, pidätys aiheutui syytteeseen päättäneestä juopumuksesta 279:ssä tapauksessa, joista naisia oli 12. Hiljainen humala esiintyi 4110:ssä, joista naisia oli 178. Juopumuksesta pidätetyistä 21-vuotiaita tai nuorempia oli 175, joista naisia 16. Kertomuksen perusteella väkijuomarikokset, väkijuomien luvaton myynti ja kaupaksi tarjoaminen olivat huomattavasti lisääntyneet.¹²

SVT on koonnut tilastoja poliisin tietoon tulleista rikoksista Tampereella. Tilastojen mukaan vuonna 1941 poliisi selvitti 10 248 rikosta,¹³ vuonna 1942 luku oli laskenut ja poliisi sai tietoonsa ja selvitettyksi 8892 rikosta.¹⁴ 1944 selvitettyjen rikosten lukumäärä pysyi lähes samana, mutta 1945 rikosten määrä näyttää nousseen huimasti. Tuolloin poliisi selvitti yhteensä 14 432 rikosta.¹⁵ Tilastoja tutkiessa tulee huomioida, että niihin on kirjattu vain sellaiset poliisin tietoon tulleet rikokset, jotka on onnistuneesti selvitetty. Kaikkia rikoksia ei välttämättä ole ilmoitettu poliisille ja osa rikoksista on voinut jäädä ratkaisemattakin. Tilasto antaa kuitenkin viitteitä siitä, minkä verran rikollisuutta esiintyi Tampereella jatkosodan aikaan.

Jokaisena vuonna juopuminen oli kaikkein eniten esiintyvä rikos, juopumista tapahtui Tampereella joka vuosi enemmän kuin kaikkia valtion tai yhteiskuntaan kohdistuneita rikoksia tai omaisuusrikkomuksia. Esimerkiksi Tampereen 10 248 rikoksesta, 5919 olivat juopumuksia. Joka vuosi tapahtui myös satakunta säännöstelyrikosta, sekä noin puolitoista tuhatta tavallista varastamista, eli näpistämistä.¹⁶ Vaikka suurin osa rikoksista oli hyvin tavanomaisia

¹¹ Ståhlberg, 1943, 119.

¹² Kansan Lehti, 23.02.1944 no 44.

¹³ SVT rikollisuus vuonna 1941.

¹⁴ SVT rikollisuus vuosina 1942–1943.

¹⁵ SVT rikollisuus vuonna 1945.

¹⁶ SVT rikollisuus vuonna 1941, SVT rikollisuus vuonna 1945.

alkoholinkäyttöön tai näpistelyyn liittyviä rikkomuksia, Tampereella toimi valtakunnallistakin huomiota toimillaan saavuttanut sotaa vastustavien nuorten sabotaasiryhmä. Ryhmä suoritti enimmäkseen kaikenlaista pientä ilkivaltaa, mutta syyllistyi jatkosodan aikana myös vakavaan terrorismiin.

2.3 NUORISON YLEISIMMÄT RIKOKSET JATKOSODAN AIKANA

Pitkittynyt jatkosota oli muuttanut tamperelaisten arjen peruuttamattomasti. Perheiden isät joutuivat rintamalle ja äidit joutuivat tekemään poikkeusoloissa enemmän töitä kuin aiemmin.

Eniten tutkimassani aineistossa uutisoitiin ja valitettiin nuorison harjoittamasta ilkivallasta. Ilkivalta on usean Aamulehden ja Kansan lehden julkaisun mukaan nuorison huonoa käytöstä, jossa jonkun omaisuutta vahingoitetaan. Tavanomainen ilkivalta oli ikkunoiden särkeminen, omenapuiden tai marjapensaiden puhtaaksi poiminen ja oksien katkominen, tai kaupungin omaisuuden tuhoaminen. Myös nuorison kokoontuminen kaupungin kaduille, etenkin yöaikaan, oli syynä moneen mielipidekirjoitukseen. Nuorison jengiytyminen ja yleisen turvattomuuden ilmapiiriin luominen olivat hyvin tunteita herättäviä asioita, joiden ratkaisuna nähtiin lähes poikkeuksetta lisääntynyt kuritus.

28.10.1941 Aamulehden vapaassa sanassa nimimerkillä ”Asukas”, kirjoitti, kuinka Koulukadun eteläpää oli ollut kuluneen kesän ja syksyn ajan huligaaniaineuksen tyyssija. Kirjoittaja kertoo, kuinka Talouskoulun kentän ympärillä olevissa pensaikoissa maleskelivat nuoret pelasivat korttia ja häiritsivät ympäristön asukkaita tai ohikulkijoita huutelemalla tai heittämällä kiviä. Nuoret olivat myös heittäneet lähitalojen ikkunoiden läpi kiviä sekä ”harjoitettu kaikenmoista muuta ilkivaltaa”. Nimimerkki Asukas päättää viestinsä dramaattisella tavalla, hän syyttää samana päivänä uutisoidun Palomäen uimalaitoksen tulipalon olleen nuorison syytä. Uimalaitoksen tulipalon syytä ei ollut uutisen mukaan vielä tiedossa.¹⁷

Samassa lehdessä ja heti ”Asukas” nimimerkin puheenvuoron alapuolella nimimerkillä M.H on kirjoittanut joutuneensa poikasjoukon väijytykseen, pojat olivat heittäneet jäätyneitä lumipalloja ”ikävin seurauksin” kirjoittajan perään. M.H kirjoittaa, kuinka hän tulee vaatimaan hyvitystä asialle

¹⁷ Aamulehti, 28.10.1941.

ja rangaistusta syyllisille, jos hän joutuu turvautumaan lääkärin apuun. M.H päättää viestinsä kehottamalla poikaviikareiden vanhempia ojentamaan ilkvallan harjoittajia, jotta tästä edes ohikulkijat saisivat olla rauhassa.¹⁸

24.08.1941 Aamulehdessä nimimerkki ”S-i” kirjoittaa myös Tampereen keskustan sekä lähiseutujen turvattomuudesta. ”S-i:n” mukaan ikävät ilmiöt hiipivät aina sodan kintereillä, eikä pääkaupunkiaseutua piinaavaa naisrauhan häiritseminen ole enää poikkeuksellista enää Tampereellakaan. Kirjoituksessa kerrotaan, kuinka pimeään aikaan ”esiintyy yhä röyhkeämmäksi yltyvää tungettua riettaista ehdotuksineen”, ja kuinka pari päivää sitten eräs mies yritti kaapata työstä myöhään palaavan naisen käsilaukun keskellä Keskustoria. Nainen sai kuitenkin pidettyä laukustaan lujasti kiinni ja selvisi ryöstöyrityksestä. ”S-i:n” mukaan ”tällainen tapojen höltyminen, joka näyttäytyy myös taipumuksena bolshevismien jäljiltä tuttuun siivottomuuteen, jolloin kansalaisten olisi tavallistakin tukevammin säilytettävä ryhtinsä”.¹⁹

”S-i” korostaa vielä nuorten ilkvallan tekijöiden olevan entistä paheksuttavampia siksi, että he keskittävät toimeliaisuutensa naisiin, jotka joutuvat maanpuolustustarkoituksiin liittyvien tehtävien vuoksi liikkumaan myöhäänkin ulkona. Naisten ahdistelun ja ryöstöyrityksen lisäksi tekstissä tuodaan esiin, kuinka Käpylässä ja muissakin esikaupungeissa esiintyy ilkvallaa, asukkaiden marjapensaat sekä omenapuut rosvotaan tyhjiksi, sekä oksat revitään ja taitellaan. Lähiseudun asutuskeskukset ovat myös yleistyvän vallattomuuden tilassa, johon ”S-i” haluaisi kohdistettavaa asianmukaista huomiota. Samoin kuin useassa muussa lehtikirjoituksessa ”S-i” haluaa, että vanhemmat pitäisivät silmällä ”vähällä piiskaamisella kasvamaan päässeitten poikanulkkiensa retkiä, niin tässä, kuin muissakin asioissa”. Nimimerkki ”S-i” päättää puheenvuoronsa ehdottaessaan vanhempien kuritusmenetelmien epäonnistuuessa, järjestämään lisää vartiointia ja tarttumalla hulikaanien kaulukseen otteella, joka tuntuu”.²⁰

Nimimerkki ”S.S” kirjoitti 23.12.1941 varsin tyypillisen ja lyhyen palstan nuorten kurittomuudesta. Kokonaisuudessaan tekstissä ”kurittomia poikia” luki: Sunnuntai-iltana, allekirjoittaneen yksinäisen naishenkilön kulkiessa Tammelan kaupunginosassa lähti kaksi 12–13-vuotiasta pojanviikaria seuraamaan perässäni ja, ehdittyäni pimeimmälle kohdalle Pinninkadulla, kaatoivat minut maahan, niin että jalkani loukkaantuivat ja minun oli vaikea päästä enää kotiin. Olen kuullut samoilla

¹⁸ Aamulehti, 28.10.1941.

¹⁹ Aamulehti, 24.08.1941.

²⁰ Aamulehti, 24.08.1941.

seuduilla toistenkin naishenkilöitten joutuneen tällaisten poikain ilkivaltaa kokemaan. Toivoisin vanhempien opettavan lapsilleen parempia tapoja. S.S.”²¹

Nuorison huono käytös herätti vanhemmassa polvessa selvästi turhautumista. Monessa kirjoituksessa nuorison ilkivaltaan sekä huonoon käyttäytymisen ratkaisuksi nähdään väkivalta ja ruumiillinen kuritus. Yhtenä esimerkkinä nuorisoon kohdistuvasta rankaisemisen halusta toimii Aamulehden 09.02.1943 nimimerkki ”Ohikulkijan” palsta. Kirjoituksessaan ”ohikulkija” näki Satakunnankadulla 4–5 pojan joukon hyökkäämässä 50-vuotiaan miehen kimppuun, jonka suu oli poikien iskuista verinen. Tilanteeseen saapui mies, joka yritti selvittää tilannetta, jolloin alle 17-vuotiaat pojat alkoivat haastamaan tällekin miehelle riitaa. Tällöin sovitteluun ilmestynyt mies iski yhtä nuorta nyrkillä leukaan, joka riemastutti ”ohikulkijaa”. Tekstin kirjoittaja halusi tapahtuman perusteella lisätä Satakunnankadun poliisivalvontaa Hämeenkadun tasolle, jossa poliiseja tuntui olevan jo tarpeeksi välttämään tällaisten sisua kuohuttavien tapahtumien kulua.²²

Nuorisorikollisuus oli kasvanut huomattavasti jatkosodan aikana, mutta nuorten ilkeistä kirjoittaminen väheni huomattavasti Aamulehden vapaa-sana palstalla sodan pitkittyessä. Nuorisosta kirjoitettiin vapaa-sana palstan lisäksi paljon lehdissä, mutta useimmiten vain yleiskansallisessa mielessä. Yksittäisiä tapauksia nuorison rikollisuudesta esiintyi, mutta aina välillä nuorten poikien ilkivalta ylitti uutiskynnyksen.

Näin kävi 05.04.1944 Aamulehdessä otsikolla: Ilkivalta vei lapselta jalan. Nuoret pojat olivat Tahmelassa aiheuttaneet onnettomuuden, jossa 5-vuotias Eeva-Liisa Hagelin jalka jouduttiin amputoimaan polvesta alaspäin. Tahmelassa, koulutie 14:n kohdalla rahapelejä pelaamaan kokoontuneet pojat harrastivat myös kaikenlaista ilkivaltaa mm. ohikulkijoiden häiritsemistä ja kivien heittelyä. Pojat olivat irrottaneet kadun tukimuurista vierinkiviä, ja laskeneet ne tulemaan rinnettä alas. Yksi 40 kilon kivi oli osunut portailla istuneen Eeva-Liisan jalkaan, jonka vuoksi hänet vietiin Hatanpään sairaalaan. Uutisen mukaan poikien ilkivaltaisuudesta oli usein valitettu asukkaiden toimesta ja järjestysvallan oli toivottu kiinnittävän asiaan huomiota.²³

²¹ Aamulehti 23.12.1941.

²² Aamulehti 09.02.1943.

²³ Aamulehti 05.04.1944.

3. KOMMUNISTISEN SABOTAASHIJOUKKUEEN TAPAUS

Eräs Tampereen nuorisorikollisuuden erikoisimmista ilmiöistä oli jatkosodan aikana toiminut nuorten vastarintaliike. Tampereella oli sodanaikana poikkeuksellisen kokoinen sotaa protestoiva vastarintajoukko, jonka tavoite oli vastustaa Suomen armeijan toimintaa ja hyökkäyssotaa aseellisinkin keinoin.

Tavallisesta nuorisorikollisuudesta poiketen, alle 20-vuotiaat nuoret vastustivat suoraan Suomen hallitusta ja sen päätöstä osallistua Hitlerin liittolaisena hyökkäyssotaan. Liike käsitti olevansa suoraan sodassa Hitlerin Saksaa vastaan. Natsi-Saksan vastustaminen tulkittiin sotaa käyvässä Suomessa maanpetokseksi, josta syytetyt tuomittiin sota-aikana kuolemaan. Nuoret vasemmistonuoret levittivät kiellettyjä Suomen Kommunistisen Puolueen propaganda-aineistoa, sekä ryösteli työmailta sekä rintamalta räjähdysaineita. Rahoittaakseen omaa toimintaansa vastarintaliike ryösti tavarataloja sekä ihmisten asuntoja, sekä teki muita tihutöitä.

Vastarintaliikkeen huomattavin toiminta olivat sabotaasi-iskut armeijan kaluston lisäksi sähkölinjoihin, muuntajiin sekä junaratoihin.²⁴

Nuorten vastarintaryhmä koostui noin kahdestakymmenestä osin vielä teini-ikäisistä tytöistä ja pojista, jotka olivat toimineet aiemmin sosiaalidemokraattisen työläisnuorisoliiton Tampereen osastossa. Osasto oli erotettu valtakunnallisesta osastosta, sillä se oli kieltäytynyt erottamaan kommunisteiksi väitetyjä jäseniään. Nuorisoryhmän kantapaikkana toimi Teiskossa sijainnut kesäkoti Kuusela, josta päin ryhmä suunnitteli sodanvastaisia toimiaan.²⁵

Kesäkuussa 22.1941 Hitler piti radiopuheen, jossa kerrottiin Saksan hyökkäyksestä Neuvostoliittoon ja siitä, kuinka Suomi oli hyökkäyksessä tukemassa saksalaisia aseveljiään. Vastarintaryhmän reaktio uutisiin oli koota Pellervo Takatalon johdolla neljä-viisi nuorta Kuuselan ullakkokamariin ja yksimielisesti päättää vastarintaan ryhtymisestä.²⁶

Vastarintajoukon johtajana toimi 28-vuotias autonhuoltaja Ahti Pellervo Takatalo, hän oli palvelut talvisodassa Summassa. Jatkosodan alettua hänet oli kutsuttu alun perin palvelukseen, mutta päätöstä oli myöhemmin muutettu ja hän sai jäädä työpaikalleen Gulf Oil Oy:n palvelukseen. SKP

²⁴ Perälä, 2012.

²⁵ Lampi, 2007, 320.

²⁶ Sakari Selin, 2011, 162.

oli kouluttanut Takatalon, ja ennen Tampereella toimintaa hän oli palvellut Santahaminassa.²⁷ Ensimmäisen kerran poliisi oli pidättänyt Takatalon 16. tammikuuta 1942, kun poliisi yllättäen pidätti hänet työpaikaltaan. Pidätyksen syy oli ilmeisesti Takatalon aiempi toiminta työläisrintamamiehissä ja SKP kytkökset Santahaminassa, joka oli herättänyt valtiollisen poliisin mielenkiinnon. Takataloa oli myös kuulusteltu syksyllä työläisrintamiesten toimintaan osallistumisesta ja ollut siis jo pitempään aikaan Valpon tarkkailun alla.²⁸ Takatalon onnistui kuitenkin paeta samana päivänä ja hän muutti erään autokoripuusepän Kalle Valkaman taloon, jossa hän asusti ullakolla.²⁹

Yhtenä Takatalon sabotaasijoukon jäsenenä toimi maalarinoppilas Sakari Felix Selin, joka tuomittiin Tampereen raastuvanoikeudessa 11.03.1943 osallisena nuorena henkilönä tehdystä ”kahdesta törkeästä varkaudesta, toisesta 10 ja toisesta 8 kuukaudeksi kuritushuoneeseen ja jatketusta murrosta nuorena henkilönä 7 kuukaudeksi kuritushuoneeseen sekä 17 törkeästä varkaudesta.”³⁰ Selinin tekemät varkaudet olivat Takatalon käskystä toteutettuja, joissa tarkoituksena oli kerätä vastarintaliikkeelle pääomaa, kirjoitus- ja toimistovälineitä sekä räjähdysaineita. Selin onnistuikin varastamaan 3,5 kg dynamiittia räjähdysainekopista, 2,5 kg triniitti-nimisen räjähdysaineen lisäksi, sekä hieman yli 4000 markan arvosta rahaa sekä omaisuutta.³¹

Sakari Selinin mukaan Takataloa ei missään vaiheessa suoranaisesti valittu johtajaksi, vaan hän toimi niin ikään aatteellisena ja käytännön johtajana, sillä Takatalo oli enemmän perillä asioista ja omasi enemmän kokemusta. Takatalon osuus nuorisojoukkoon osoittautui kuitenkin loppujen lopuksi melko suppeaksi, sillä Takatalon pidätyksen tammikuussa 1942 ja pakonsa jälkeen Takatalo erääntyi nuorisojoukosta piileskelleensä poliisia. Vastarintajoukko jatkoi oma-aloitteista toimintaa.

Selin on itse mielenkiintoinen hahmo, sillä hän osallistui nuorena henkilönä sabotaasiryhmän toimintaan ja julkaisi vuonna 2011 tutkimuksen ”Kun valtionpetos oli isänmaallinen teko”, jossa Selin kertoo asiakirjojen, haastatteluiden sekä omakohtaisten kokemuksiensa kautta fasismin vastaisen toiminnan järjestäytymistä eri järjestöissä sekä paikallisen vastarintaliikkeen synnystä ja toiminnasta. Teos kertoo yksityiskohtaisesti vastarintaliikkeen toiminnasta, sabotaasi-iskujen tarkoista yksityiskohdista kuvailen jopa iskuissa käytettyjä sytyttimiä, mutta myös

²⁷ Lampi, 2007, 317.

²⁸ Selin, 2011, 179.

²⁹ Ylikangas, 2019, 271–281.

³⁰ Kansan työ, 1943, 17.03.1943, no 63.

³¹ Ylikangas, 2019, 294.

sodanvastustajien takaa-ajoista ja poliisin toiminnasta hyvin yksityiskohtaisesti. Selin oli myös pahoinpidellyt vanginvartijan yrittäessään paeta kuritushuoneesta Eino Lammisen kanssa, joka oli myös osa vastarintaliikettä.³² Poliittisesti aktiivisen ja villin nuoruuden jälkeen Selin toimi toimittajana ja hänet on palkittu muun muassa kiitoksesta elämäntyöstään Työväen Urheiluliiton aloitteesta Suomen liikuntakulttuurin ja urheilun kultaisella ansioristillä.³³

Nuorten vastarintaliike kykeni toimimaan vuoteen 1942 asti, sillä Valtiollinen poliisi epäili tehdyistä sabotaasi-iskuista aluksi ammattimaisia desantteja, eikä se osannut epäillä tamperelaisia nuoria heti alkuun.

Neuvostoliiton kaukotiedustelija Eino Laakso saapui Pirkanmaalle 13.7.1941, hän oli saanut desantin koulutuksen loikattuaan Neuvostoliiton puolelle ja tunsu entuudestaan Takatalon. Miehet olivat yhdessä suunnitelleet sodanvastaista toimintaa ja vältelleet talvisodan aikaan kutsuntoja. Miehet tapasivat Tampereella 1942 kesäkuussa, ja asuivat yhdessä jonkin aikaa itse rakentamassaan korsussa, piileskellen poliisilta. Laakson saapumisen jälkeen Pellervo Takatalo ja Sakari Selin pyrkivät ottamaan yhteyttä lähikuntien metsäkaartilaisryhmiin. Miehet tekivät matkoja Parkanoon, Turkuun ja Teiskoon, tavoitteenaan houkutella metsäkaartilaisia osallistumaan aktiiviseen sabotointiin, sekä hankkimaan räjähdysaineita desanttiteitse sinne, missä on metsäkaartilaisia. Tavoitteena oli myös saada metsäkaartilaisten toiminta mahdollisimman yhdenmukaiseksi, sekä luoda kaartien välille elimellinen yhteys. Kaartilaiset olivat kuitenkin passiivisia, sillä heidän mukaansa paikkakunnan suojeluskunnalla oli liian vahva asema.³⁴

Vastarintaliike aloitti poliittisen vastarintansa sabotaasi-iskut helmikuun 26. päivä 1942 räjäyttäen armeijan Volvon Vuolteenkadun varrella. Kuukausi myöhemmin 24.3.1942 vastarintaliike räjäytti Peltolammen muuntajan kattorakennelman, sekä Valkaman muuntajan, joka johti sähköä Vuoreksen ammuslataamoon sekä lentokonetehtaalle. Muuntajien räjäyttely jatkui jälleen aprillipäivänä, jolloin Selin yhden kumppaninsa kanssa onnistui räjäyttämään Ratinan höyryvoima-asemalla muuntajan, aiheuttaen lähes koko kaupungin laajuisen sähkökatkoksen.³⁵

Liikkeen tavoitteena oli vastustaa saksalaisten fasistien hyökkäyssotaa, joten liikkeen kohteiksi otettiin mahdollisimman paljon Suomen ja Saksan armeijoita vahingoittavat kohteet. 11–12.5 1942 välisenä yönä liike onnistui pysäyttämään junat Pispalassa ja Rukkamäessä räjäyttämällä

³² Ylikangas, 2019, 295.

³³ Ylikangas, 2019, 300.

³⁴ Lampi, 2007, 318–319.

³⁵ Lampi, 2007, 320–321.

Santalahden pysäkillä panoksen, joka lennätti ratakiskon kappaleita yli sadan metrin päähän. Samana yönä Tampere-Lempäälä rataosuus saatiin katkaistua.³⁶

Iltojen valaistuessa tilanne rauhoittui, mutta syyskuussa 29. ja 30. välisenä yönä 1942 nuorisojoukko teki suurimman iskunsa, jonka tavoitteena oli katkaista koko Tampereen junaliikenne. Selinin mukaan ainakin 15 nuorta osallistui vastarintaliikkeen suurimpaan iskuun. Yhtenä iltana, jota alettiin myöhemmin kutsua ”pommiyöksi”. Pommiyönä yhteensä 11 kohteeseen iskettiin. Kaikki pommit eivät räjähtäneet, mutta vastarintaliike sai tuhatta ratakiskoja, muuntajia, ja katkaistua puhelinlinjoja.³⁷ Selinin mukaan yli puolet syyskuun iskuun osallistuneista nuorista oli naisia ja että iskujen pääkohteet olivat nimenomaan saksalaiset tavarajunat.³⁸ Moskovassa iskujen sanottiin olevan ”meidän työntekijämme”, implikoiden, että Eino Laakso olisi ollut johtamassa Tampereen tuhoisinta sabotaasi-iskuja. Nuorisoryhmän myöhempien haastatteluiden mukaan Laakso ei olisi kuitenkaan ollut aktiivisesti osana sabotaasien toteuttamisessa, sillä hänellä oli omat, lähinnä tiedostelu- ja vakoilutehtävänsä. Laakson roolin ”piilottaminen” saattoi olla myöhempää jälkikäiteisrationalismia.³⁹

Loppujen lopuksi vastarintaliikkeen jäsenet pidätettiin ja iskut loppuivat lopullisesti. Erittäin aseistautunut Takatalo pidätettiin hyvin dramaattisesti korsussaan helmikuun 8. 1943. Takatalo heitti häntä pidättämään tullutta poliisia käsikranaatilla ja ampui tätä kohti osuen häntä useasti. Haavoistaan huolimatta etsivä Otto Suoniemi onnistui taltuttamaan Takatalon ja syytti miestä pidätystilanteen yhteydessä tapahtuneesta murhanyrityksestä.⁴⁰

Vastarintaliikkeen jäsenet jäivät Takatalon pidätyksen jälkeen myös hyvin pian kiinni, ja 14.03.1943 Helsingin sanomat raportoikin jo liikkeen johtajan ja muiden aktiivisten jäsenten, mukaan lukien Selinin, tuomioista. Kaikki vastarintaliikkeeseen osallistuneet saivat syytteen maankavalluksesta, jonka vuoksi heidän tuomionsa käsittely jatkui Turun hovioikeudessa.⁴¹

Valpon etsivät olivat kuvailleet nuorisoa seuraavasti: ”Heitä on kasvatettu siihen että he ovat maan nuorison parhaimmisto ja että heidän myös on omalla elämällään ja teoillaan kyettävä osoittamaan, mihin he tositeossa pystyvät ja mitä ovat valmiit työväestön ja maailman ainoan työläisvaltion N-

³⁶ Lampi, 2007, 320–321.

³⁷ Lampi, 2007, 320–321.

³⁸ Selin, 2011, 206.

³⁹ Lampi, 2007, 319–322.

⁴⁰ Ylikangas, 2019, 274.

⁴¹ Helsingin Sanomat 14.03.1943.

liiton hyväksi tekemään.”⁴² Valpo myös totesi, että Takatalo oli tahallaan valinnut joukkonsa ”joko hyvin nuorista tai naisista ts. henkilöistä, joilta voi odottaa mahdollisimman suurta alttiutta ja miksi ei, myös arvostelukyvyn puutetta. Niinpä onkin kuulusteluista voitu todeta, että useat ainakin nuorimmista sapotööreistä eivät ole tajunneet, miten suuriin ja törkeisiin rikoksiin he ovat osallistuneet, vaan ovat tihutyötoimintansa ottaneet pikemminkin vain seikkailun ja jännittävän urheilun kannalta.”⁴³

Nuorisoryhmäläisten omat kokemukset Valpon kuulustelumenetelmistä sekä asenteista ryhmäläisiin riippui heitä kuulustelista etsivistä. Osa kuulustelijoista käyttivät pamppua vapaalla kädellä, ja toiset taas olivat ystävällisemmin kuulustelevia. Pahoinpitelyä, yleisimmin pampulla jalkapohjiin hakkaamista, käytettiin enimmäkseen ryhmän päatekijöihin. Nuorempia jäseniä vain uhattiin väkivallalla. Pahoinpitelyn verukkeena saattoi olla joissakin tapauksissa kasvattaminen kunnon kansalaiseksi. Takatalo taas pahoinpideltiin useaan kertaan niin pahasti, ettei hän kyennyt kävelemään heti pahoinpitelyjen jälkeen.⁴⁴

Kaikki sabotaasi-iskuihin ja vastarintaliikkeeseen osallistuneet vapautettiin rauhansopimuksen artiklan perusteella. Suomen tuli vapauttaa kaikki vangit, jotka olivat toimineet Yhdistyneiden kansakuntien hyväksi. Tämä kattoi vastarintaliikkeen sabotaasi-iskut, mutta myös Takatalon murhanyrityksen, sillä artiklan pykälän mukaan vangit tuli vapauttaa juuri siitä rikoksesta, mistä he sillä hetkellä istuivat. Vastarintaliikkeen motiivit olivat olleet koko jatkosodan aikaan täysin poliittisia ja siten myös täysin poikkeuksellisia verrattuna muuhun Tampereella tapahtuneeseen nuorisorikollisuuteen.⁴⁵

4. JOHTOPÄÄTÖKSET

Sodanaikaiset poikkeusolot lisäsivät nuorisorikollisuutta edistäviä elementtejä. Rikollisuuteen kannustaa köyhyys, huonot kotiolot, vanhempien näkyvät vaikeudet sekä poissaolo. Sodassa nämä kaikki yhteiskunnalliset ongelmat korostuivat, ja nuorisorikollisuus kasvoi huomattavasti. Myös tapa, jolla nuorisoon suhtauduttiin, oli poikkeuksellista sodan aikana. Enää nuori ei ollut pelkkä

⁴² Lampi, 2007, 324.

⁴³ Lampi, 2007, 324.

⁴⁴ Lampi, 2007, 325.

⁴⁵ Ylikangas, 2019, 301.

nuori, vaan osa kansallista sotakoneistoa, jonka tuli osallistua talkootöihin sekä varautua uhraamaan itsensä tarpeeksi vartuttuaan.

Nuorison jengiytyminen ja muut rikokset sodan aikana selittyvät nuorten tapana etsiä vertaistukea omasta ikäryhmästään. Poissaolevien ja kiireisten vanhempien aika ei yksinkertaisesti riittänyt nuorison jatkuvaan vahtimiseen, ja jengiytyminen tarjosi nuorille mieluisempaa sosiaalista kanssakäymistä, kuin talkootöiden tekeminen tai kotiaskareissa auttaminen.

Joskus häiriökäyttäytyminen ei ollut pelkästään selviytymiskeino, vaan poliittista toimintaa, jolla vastustettiin Suomen hallituksen hyökkäyssotaa Neuvostoliittoon. Sabotaasiryhmän olemassaolo oli poikkeuksellista koko maassa, sillä vaikka moraali ei missään nimessä ollut jatkosodan aikana talvisodan veroista, harva silti toi esille omaa poliittista ja rikoslaissa laittomia kantojaan esille, etenkin väkivallan, tihutyön ja sabotaasin avulla.

Nuorten rikoksia esiintyi myös paljon poikkeuslakien vuoksi. Sodan poikkeuslait olivat tehneet kokoontumisista, tansseista sekä muusta nuorison aiemmin normaalista toiminnasta laitonta. Luonnollisesti poikkeuslakeja ja järjestyksiä rikottiin, kun nuoriso halusi viettää aikaansa kuin sotaa edeltävänä aikana.

Nuortiin suhtauduttiin lehtikirjoitusten ja tutkimuskirjallisuuden mukaan usein negatiivisesti. Heiltä odotettiin valtavaa määrää vastuuta, sekä uhrautumista isänmaan puolesta. Nuoriso nähtiin konkreettisesti koko Suomen tulevaisuutena, eikä itsekään sodasta kärsivillä aikuisilla riittänyt sympatiaa ymmärtämään nuorisorikollisuuden todellisia syitä. Aikuisilla ei ollut aikaa eikä voimaa vahtia nuorisoa jatkuvasti, mikä johti Tampereellakin nuorten jengiytymiseen ja häiriökäyttäytymiseen. Lehtikirjoituksissa korostuu kotikurin puute nuorison huonon käyttäytymisen syynä, ja nuorista kirjoitettiin niin kuin heitä tulisi rankaista enemmän. Kirjoittajat riemuitsevat siitä, kun aikuiset tappelevat fyysisesti nuorisoa vastaan. He myös vaikuttavat uskovan, että nuorten tekemät tihutyöt loppuisivat vain, jos poliisi toimisi tehokkaammin ja huligaanit saisivat kotona selkäänsä.

On syytä pitää mielessä, että lehtien mielipideosastolle kirjoittaneet henkilöt edustavat melko pientä, joskin kiukkuista osaa tamperelaisista. Vaikka nuorisoon kohdistuukin selvää turhautumista ja aina välillä suoraa vihaa, ei voida päätellä, että lehtikirjoittajien mielipide olisi ollut koko Tampereella samanlainen. Tämä huomioon ottaen, nuoriso teki kuin tekikin Tampereella paljon rikoksia, ja tällä oli selvä kytkös siihen, miten nuoret nähtiin jatkosodan aikaisessa yhteiskunnassa.

Aikuisetkin tekivät enemmän rikoksia jatkosodan aikana, mutta tämä nähtiin useammin yksittäistapauksina. Nuorisorikollisuus puolestaan leimasi koko sukupolven. Aikuisten rikoksiin oli ratkaisuna kuritushuone, tuomioistuimet ja poliisin lisääntyvä valvonta. Nuorten kurittaminen kuului vanhemmille, sillä he olivat vastuussa lastensa käytöksestä ja siitä, että nämä mukautuivat yhteiskunnan käyttäytymisnormeihin. Nuorten huono käytös nähtiin ennemmin epäonnistuneen kasvatuksen ja puutteellisen kurin seurauksena kuin sota-ajasta johtuvana ilmiönä.

5. LÄHDE JA KIRJALLISUUSLUETTELO

Aatsinki, Ulla, Peltola, Jarmo & Lampi Mika. *Hirmuvallan huolena vankilat ja tuonela: Luokka, yhteiskunta ja liike 1918–1944: Vasemmistolainen työväenliike Pirkanmaalla II* Tampere UP, Tampere 2007

Kirves, Jenni & Sari Näre, *Uhrattu nuoruus, sodassa koettua (2)*, WSOY 2008

K.J Ståhlberg (toim.) *Julkisen oikeuden lakikirja, lisäosa vuosilta 1939–1943*, toimittanut, Helsinki, Valtioneuvoston kirjapaino, 1943.

Koskela Sari, ”nuorisohuliganismi ja väkivalta 1900-luvun Helsingissä”. Teoksessa Aatsinki, Ulla & Valenius Johanna (toim.) *Ruumiita ja mustelmia-Näkökulmia väkivallan historiaan*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 2004.

Sakari Selin, *Kun valtionpetos oli isänmaallinen teko, nuoret sodassa Hitleriä vastaan*. Työväen historian ja Perinteen tutkimuksen seura, Helsinki 2011

Sari Näre, ”Päin ryssää!” Lapset ja nuoret sukupolviväkivallan uhreina” Teoksessa *Ruma Sota, talvi- ja jatkosodan vaiettu historia*, toim. Sari Näre & Jenni Kirves, Johny Kniga publishing 2008,

Ylikangas Mikko, *Sota-ajan rikokset-kotirintaman rötökset*, Docendo, 2019

Iivari Juhani, *Osattomuudesta rangaistavaksi, Nuorista rikoksentekeijöistä nuoruuden alakulttuurin valossa, Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 2/1996*. Edita, Helsinki 1996.

ARKISTOLÄHTEET:

https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/155694/xpolrik_194100_1944_dig.pdf?sequence=1&isAllowed=y SVT rikollisuus vuonna 1941

https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/155695/xpolrik_1942-1943_1948_dig.pdf?sequence=1&isAllowed=y

SVT rikollisuus vuosina 1942–1943

https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/155696/xpolrik_194400_1949_dig.pdf?sequence=1&isAllowed=y

SVT rikollisuus vuonna 1944

https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/155698/xpolrik_194500_1951_dig.pdf?sequence=1&isAllowed=y

SVT rikollisuus vuonna 1945

PAINETUT LÄHTEET:

Aamulehti, 1941, 24.08.1941 no 227

Aamulehti, 1941 28.10.1941 no 292

Aamulehti 1941 23.12.1941

Aamulehti 1943 09.02.1943 no 38

Aamulehti 1943 12.03.1943 no 69

Aamulehti 1944 05.04.1944 no 93

Aamulehti 1944 07.04.1944 no 95

Helsingin Sanomat, 14.03.1943 no 71

Kansan Lehti, 23.02.1944 no 44

Kansan Työ, 1943 17.03.1943 no 63

Verkkolähteet:

Perälä, Reijo, ”Punainen ruuti paukkui Piispalassa Hitleriä vastaan, YLE ELÄVÄ arkisto 13.03.2012

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2012/03/13/punainen-ruuti-paukkui-pispalassa-hitleria-vastaan>